

УДК 81'373.612.2=11

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕТАФОРИ В ДИСКУРСІ ТИЖНЕВИКА *THE ECONOMIST*

Мар'яна Малашняк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: maryana.malashnyak@gmail.com*

Проаналізовано сучасні підходи до явища метафори, а саме його інтерпретацію когнітивним напрямом лінгвістичної парадигми. На основі статей із тижневика *The Economist* простежено реалізацію концептуальної метафори в економічному дискурсі як когнітивного механізму для пояснення абстрактних економічних понять.

Ключові слова: концептуальна метафора, сфера-джерело, цільова сфера, відображення, дискурс.

Засоби масової інформації – не тільки особлива сфера функціонування мови зі своїми нормами та правилами, а й потужне джерело впливу на масову свідомість. Якісні ЗМІ намагаються бути максимально об'єктивними та будувати свій дискурс на фактах, які ґрунтуються на глибинному аналізі. Однак навіть у таких медіа присутня доля суб'єктивізму, яка найчастіше не є чітко вираженою, а захована в імпліцитних мовних структурах. Зі свого боку, такі структури часто відображають складні когнітивні явища, одним із яких є метафора.

Мета нашого дослідження – на матеріалі статей із тижневика *The Economist* проаналізувати особливості вираження різноманітних економічних понять через концептуальну метафору і так простежити, що лежить у основі їхнього розуміння, і яким є їхнє значення в англійській лінгвокультурі.

Метафору досліджували багато науковців ще з часів Арістотеля, існує велика кількість наукових підходів до інтерпретації та вивчення метафори як власне мовного явища. Однак останніми роками все більше лінгвістів звертаються до дослідження цього явища як особливого несвідомого засобу вираження концептів. Цей підхід розвинувся в межах когнітивної лінгвістики, а саме після появи революційних у цій галузі досліджень Джорджа Лакофа.

Численні емпіричні напрацювання Дж. Лакофа, його колег та студентів, а також його співпраця з М. Джонсоном показали, що метафора є насамперед не мовним, а когнітивним явищем, яке до того ж базується на тілесному досвіді. Отже, Дж. Лакоф та М. Джонсон починають розрізняти літературну та концептуальну метафору. Вони стверджують, що для "більшості людей метафора – це засіб поетичної уяви і риторичних прийомів, це справа радше незвичайної, ніж повсякденної мови. Окрім цього, метафору традиційно розглядають як характеристику лише мови, справу слів, а не думок чи дій. Тому більшість людей думає, що вони чудово можуть обходитись без метафори. Лакоф і Джонсон емпірично довели, що навпаки, повсякденне життя наскрізь пронизане метафорою, і не тільки в мові, а й у думці

та дії. Природа нашої звичайної концептуальної системи, за допомогою якої ми думаємо і діємо, є принципово метафоричною” [5, с. 4].

Окрім цього, Дж. Лакоф чітко визначає структуру метафори, яка, на його думку, “має сферу-джерело і цільову сферу, а також відображення джерела на ціль. Він також зазначає, що існує емпіричний взаємозв’язок між сферою-джерелом і цільовою сферою. Цей взаємозв’язок робить таке відображення природним. У нашому досвіді є багато структурних взаємозв’язків. Не всі вони, але багато з них, призводять до утворення метафор. Коли метафора звучить природно, то в такому випадку сфери джерела і цілі, а також деталі відображення є вмотивовані досвідом” [3, с. 276–278].

Дж. Чартеріс-Блек, як і Джордж Лакоф, наголошує на корисності концептуальної метафори для дослідження ідеологій та політичної поведінки. Його дослідження розвивається в межах напряму, започаткованого Дж. Лакофом, однак він розробляє свій метод аналізу метафори, який тепер відомий як Критичний аналіз метафори. Суть його підходу полягає в тому, що він розглядає метафору як скупчення лінгвістичних, когнітивних та прагматичних властивостей [1, с. 20]. Дж. Чартеріс-Блек стверджує, що “коли когнітивний підхід ізольований від прагматичного, єдиним поясненням мотивації вживання метафори є несвідомий рефлекс, тоді як прагматичний підхід доводить, що мовці використовують метафору, щоб переконати, поєднуючи когнітивні та мовні ресурси. Отже, критичний аналіз метафори має метою визначити наміри та ідеологію, які лежать в основі використання мови” [1, с. 11].

Окрім цього, Дж. Чартеріс-Блек виділяє і описує три етапи зазначеного аналізу: виявлення, інтерпретація та пояснення. Виявлення метафор включає два етапи – ретельне опрацювання тексту з метою виявлення окремих метафор та їхнього дослідження, яке має метою виявити семантичну напругу на лінгвістичному, прагматичному чи когнітивному рівнях [1, с. 35]. Етап інтерпретації включає визначення взаємозв’язків між метафорами, а також когнітивних та прагматичних факторів, які їх визначають. На цьому етапі можна визначити, наскільки вибір метафор впливає на побудову соціально важливого образу [1, с. 37]. Пояснення метафор передбачає визначення соціального фактора, залученого до створення метафори, та виявлення їхньої соціальної ролі в переконанні. Це, власне, є визначенням дискурсивної функції метафор, яке дозволяє ідентифікувати їхню ідеологічну та риторичну мотивацію [1, с. 39].

Окрім цього, дослідник вирізняє традиційну, концептуальну та літературну метафори. Він стверджує, що “традиційна метафора – це метафора, яка часто використовується і підхоплюється мовною спільнотою, таким чином зменшуючи усвідомлення семантичної напруги. Літературна метафора – це метафора, яка раніше не використовувалась мовною спільнотою, таким чином підвищуючи усвідомлення семантичної напруги. Концептуальна метафора – це висловлювання, яке усуває семантичну напругу з ряду метафор, показуючи, що вони між собою пов’язані” [1, с. 22]. Дж. Чартеріс-Блек також вводить поняття “концептуального ключа”, яке він визначає як метафору вищого рівня, яка усуває семантичну напругу з низки концептуальних метафор, показуючи, що вони пов’язані між собою [1, с. 22].

У цьому дослідженні опрацьовано дві рубрики британського тижневика *The Economist*, а саме *Business Finance and Economics*. Основу дослідження склали 45 статей, в яких було виявлено 616 метафор. Оскільки опрацьована джерельна база виявилась багатою на метафори, вдалось виділити групу концептуальних метафор, які використовують автори статей, говорячи про складні економічні явища. Очевидно, в цьому виді дискурсу метафора – це не

просто стилістичний мовний засіб, і її використання – не тільки спосіб вплинути на читача, вона ще й дозволяє краще зрозуміти суть непростих економічних понять.

Уплив економічної кризи, яка охопила Європу та інші частини світу 2008 року, ще досі відчувається в багатьох країнах. “Хворі” економіки стали центральною темою економічного дискурсу, тому не дивно, що метафори тематичної групи здоров’я часто використовуються журналістами для опису кризових економічних явищ. Як зазначає Дж. Чартеріс-Блек, “метафори зі сфери здоров’я і захворювань можуть використовуватись для оцінки соціальних груп, ідеологій та інших метафоричних цілей. Здається, що сила метафор здоров’я походить від двох фундаментальних подій в людському досвіді: життя і смерті. Між цими протилежними речами існують ступені здоров’я, тому метафори можуть належати до будь-якого ступеня хорошого чи поганого здоров’я, залежно від сили задуманої оцінки” [1, с. 101].

Деяким країнам вдалось швидше впоратись з економічними проблемами після кризи. Як демонструє приклад, взятий із рубрики *Business*, у такому випадку можна говорити про їхнє одужання. Крім того, автор протиставляє такі поняття як *вразливість* і *опірність*, які найчастіше використовують, говорячи про здоров’я людини. Отже, спостерігаємо втілення концептуальної метафори ЕКОНОМІКА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА, де відбувається відображення джерела ХВОРА ЛЮДИНА на ціль ЕКОНОМІКА.

*Now Korea can add **resilience** to its roster of achievements. It was walloped during the global financial crisis, but **recovered** faster than any other rich country. Between June 2008 and February 2009, Korea lost 1.2m jobs. South Korea’s relatively open financial system made it **vulnerable** to the volatility in world markets, a **vulnerability** that continues*[10].

Тема стану світової економіки та економіки окремих країн ще частіше розглядається в рубриці *Finance and Economics*. Останнім часом значне занепокоєння та жваві дискусії викликали проблеми Греції, а саме ймовірність її прогнозованого дефолту. Як виявилось, це одна з країн, які зазнали серйозних економічних труднощів після кризи. Стан економіки Греції спричинив також багато негативних явищ у всьому Європейському Союзі, тому автори статей часто описують цей дефолт як *зараження* або *інфекцію* і наголошують на необхідності *карантину* та *лікування*. Отже, ми знову ж таки говоримо про застосування концептуальної метафори ЕКОНОМІКА – ЦЕ ХВОРА ЛЮДИНА. Наприклад,

*Given the cross-border **exposures** within the euro area that have built up in the past decade, the ECB is right to fret about **contagion spreading** from a Greek default. But the way to avoid such **infection** is surely to **quarantine** Greece, not to deny the **radical nature of the cure** it so evidently requires*[9].

Для опису конкуренції, яка завжди присутня на ринку, автори статей тижневика *The Economist* використовують метафори війни або спорту. В обох рубриках активізуються концепти виживання, бійки, захоплення, цілі, стратегії, тактики. Так, спостерігаємо втілення концептуальної метафори ЕКОНОМІЧНА КОНКУРЕНЦІЯ – ЦЕ ВІЙНА. Джерелом цієї концептуальної метафори є ВІЙНА, а ціллю – ЕКОНОМІЧНА КОНКУРЕНЦІЯ. У рубриці *Business* – це, здебільшого, війна між компаніями. Наприклад,

*Those independent bookshops that **survived the chain war** in America and Britain have held sales and prices steady* [8].

З іншого боку, в рубриці *Finance and Economics* йдеться про війну на зовсім іншому, вищому рівні. В цій війні беруть участь країни, Європейський центральний банк (ЄЦБ), Міжнародний валютний фонд та інші великі установи. У наступному прикладі ЄЦБ змалюється як супротивник у війні, який *обороняє свою фортецю*, однак *погано маскує* свої дії.

Relying upon the ECB to hold the fort is tricky, too. The central bank made its latest bond purchases with ill-disguised reluctance and, importantly, they were opposed by Jens Weidmann, the president of the German Bundesban [8].

Спільним ворогом для всіх у цій боротьбі стає економічна криза як глобальна проблема, на вирішення якої спрямовані дії багатьох урядів та міжнародних економічних інституцій. У цьому контексті голова Центрального банку “займає місце в першому ряду в битві проти європейської економічної кризи”. Отже, можна виділити концептуальні метафори ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК – ЦЕ ВІЙНА, та ЕКОНОМІЧНА КРИЗА – ЦЕ СУПРОТИВНИК. Відповідно, Центральний банк на чолі з його головою мають зіграти вирішальну роль у цій боротьбі.

AT THE end of October, after eight years in the top job, Jean-Claude Trichet will pass the presidency of the European Central Bank (ECB) to Mario Draghi. Italy's leading central banker thus takes his place in the front row of the fight to push back the euro crisis, bearing every bit as heavy a responsibility as chancellors and presidents [9].

Як уже зазначалось, економічну конкуренцію часто порівнюють зі спортом. У ще одному прикладі, взятому з рубрики *Business*, за допомогою одразу кількох лексичних засобів активується концептуальна метафора ЕКОНОМІЧНА КОНКУРЕНЦІЯ – ЦЕ СПОРТ. Автор говорить про Південну Корею як про спортсмена, якому потрібна *нова тактика*, щоб *наздогнати* успішніші економіки. Крім того, оскільки в цій рубриці більша увага акцентується на окремих видах бізнесу, а не на економіці загалом, автор використовує цю ж метафору для пояснення успіхів найбільших компаній країни, які безперечно складають частину економіки країни й відіграють велику роль у цьому змаганні.

To keep growing that impressively, though, Korea will need some new tactics. And it will need to develop them from scratch. When a country or a company is playing catch-up it can look at what others are doing and do it better. This Korea has done well. Hyundai has outcompeted Toyota in the market for reliable, efficient, cheap cars. Korea's shipyards have beaten everyone through economies of scale[10].

Метафора спорту використовується в рубриці *Finance and Economics* для пояснення складних економічних процесів. Наприклад, кількісне пом'якшення – грошово-кредитна політика, яку застосовують центральні банки, порівнюється із грою, яка складається з раундів. Тож, у цьому випадку ми можемо виділити концептуальну метафору ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА – ЦЕ ГРА. Джерелом у цій метафорі є ГРА, а ціллю ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА.

When Ben Bernanke hinted at a *second round* of QE in August 2011, the resulting *rally* was global, not just confined to Wall Street. Fund managers around the world are hoping he opts for a *third round*[8].

У статті з цієї ж рубрики, в якій йдеться про дефолт в Аргентині та збільшення її державного боргу, італійські кредитори змальовуються як гравці, які “атакують з іншого кута”. Отже, в цьому контексті знову ж таки використовується концептуальна метафора ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА – ЦЕ ГРА.

The 60,000 Italians, who hold \$1.3 billion in claims, are *attacking from another angle* [10].

Пропоноване дослідження показало, що в британському економічному дискурсі для пояснення руху грошей на ринку вживають метафори води. Гроші часто асоціюються з чимось рідким, такі метафори як *потік грошей* чи *вливання капіталу* свідчать про вживання авторами концептуальної метафори ГРОШІ – ЦЕ РІДИНА. Наприклад:

As Big Pharma did before it, Medtronic has tried to grow by acquiring smaller companies, spending \$3 billion over the past three years. It has *poured* 10% of revenue into R&D, compared with about 7.5% for the sector, yet produced slim results, explains Mr Dodds[8].

Багато економічних термінів, які стосуються грошей, розвинули своє значення саме з метафори води. Одним із них є *liquid asset* (*ліквідний актив*). Оксфордський словник англійської мови визначає слово *liquid* його економічному вживанні як “той, який зберігається в готівці або який може бути легко переведений у готівку, говорячи про активи” [6]. Отже, первинне значення цієї лексеми як чогось рідкого, наприклад, води, яка легко змінює свою форму, розвинуло нове, метафоричне значення для пояснення економічного поняття. Крім того, в цьому контексті словосполучення *liquid asset* (*ліквідний актив*) вживається разом із ще одним економічним терміном, пов’язаним із водою, а саме *pool*. Одним із значень цієї лексеми, а саме в економічному відношенні, є *спільний фонд* [7]. Очевидно, це значення також розвинулось на основі метафори, а точніше асоціації фонду з басейном, і грошей – із водою. Фондові ринки в цьому прикладі також асоціюються з водоймами, які можуть висохнути. Отже, усі ці метафори також свідчать про те, що ми розуміємо гроші як рідину і будемо наші думки, пов’язані з ними, на основі концептуальної метафори ГРОШІ – ЦЕ РІДИНА.

Among other things, the new rules require banks to hold more capital against losses and bigger *pools of liquid assets* that can be quickly turned into cash if funding markets *run dry* [8].

Існує ще чимало метафор, побудованих навколо концептуальної метафори ГРОШІ – ЦЕ РІДИНА. Наприклад, банківські рахунки ми можемо *заморозити* (*freeze*), а гроші чи капітал *вводити*, як *ліки* (*inject*). Однак не тільки гроші можуть асоціюватись із водою. В рубриці *Business* досить часто акцентується увага на проблемах сучасних книговидавців, адже з розвитком електронних бібліотек цей вид бізнесу зазнає значних труднощів. У наступному контексті дешеві електронні книжки порівнюються з течією, яка затоплює ринок. Отже, активується концептуальна метафора ПРОДУКТ – ЦЕ РІДИНА.

That has meant higher prices for many new e-books. As some prices rise, though, *a tide* of free and cheap product *is flooding* the market [8].

Отже, концептуальна метафора – це складний когнітивний механізм, котрий дозволяє нам спостерігати, як розвивається думка в тому чи іншому дискурсі. Дослідження

концептуальної метафори в економічному дискурсі виявилось досить плідним, оскільки виявлено чимало метафор, які лежать у основі нашого сприйняття центральних економічних концептів. На перший погляд, економічна мова, як і інші аналітичні дискурси, може обмежено використовувати образи, однак наш аналіз показав, що дискурс тижневика *The Economist* багатий на концептуальні метафори, які здебільшого вживаються авторами несвідомо для пояснення складних абстрактних понять. Здійснений аналіз показав, що значення багатьох економічних термінів розвинулось власне з концептуальної метафори. Крім того, комплексне дослідження концептуальної метафори, яке, окрім когнітивного, включає ще й лінгвістичний та прагматичний критерії, дозволяє виявити приховану думку автора чи навіть його свідому маніпуляцію читачем. Тому вважаємо доцільним подальше вивчення рис економічного дискурсу на основі аналізу концептуальної метафори.

1. Charteris-Black Jonathan. *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. – Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan, 2004. – 263 p. 2. Charteris-Black Jonathan. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. – Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2006. – 239 p. 3. Lakoff George. *Women, fire, and dangerous things*. – University of Chicago Press. Chicago and London, 1990. – 614 p. 4. Lakoff George. *The Contemporary Theory of Metaphor*, in A. Ortony (ed.), *Metaphor and Thought*, 2nd edition. – Cambridge University Press, 1993. – P. 202–251. 5. Lakoff George, Johnson Mark. *Metaphors we live by*. – Chicago: University of Chicago Press, 2003. – 276 p. 6. *The Oxford English Dictionary*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oxforddictionaries.com/definition/english/liquid?q=liquid> 7. *The Oxford English Dictionary*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://oxforddictionaries.com/definition/english/pool> 8. *The Economist*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/printedition/2011-09-10> 9. *The Economist*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/printedition/2011-10-22> 10. *The Economist*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economist.com/printedition/2011-11-12>

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МЕТАФОРЫ В ДИСКУРСЕ ЕЖЕНЕДЕЛЬНИКА *THE ECONOMIST*

Марьяна Малашняк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина
e-mail: maryana.malashnyak@gmail.com*

Проанализированы современные подходы к явлению метафоры, а именно её интерпретацию когнитивным направлением лингвистической парадигмы. На основе статей из еженедельника *The Economist* прослежена реализация концептуальной метафоры в экономическом дискурсе как когнитивного механизма для объяснения абстрактных экономических понятий.

Ключевые слова: концептуальная метафора, сфера-источник, целевая область, отражение, дискурс.

**THE DISTINCTIVE FEATURES OF THE METAPHOR FUNCTIONING
IN THE DISCOURSE OF *THE ECONOMIST* MAGAZINE**

Maryana Malashnyak

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000, Ukraine
e-mail: maryana.malashnyak@gmail.com*

The paper provides the analysis of modern approaches to the metaphor, namely its interpretation by cognitive linguistics. By drawing on the articles from *The Economist* we have studied the actualization of the conceptual metaphor in the economic discourse as a cognitive mechanism used for expressing abstract economic notions.

Keywords: conceptual metaphor, source, target, mapping, discourse.

Стаття надійшла до редколегії
20.03.2012 р.

Статтю прийнято до друку
21.06.2012 р.